

Învățarea – temă centrală a procesului educațional; formală, nonformală și informală

Conceptul de învățare

Învățarea nu are o definiție rigidă, ci diferă ca idee de la un autor la altul. Dacă pentru unii (vezi Alexei Leontiev) ea reprezintă „procesul dobândirii experienței individuale de comportare”, pentru alții ea constă în a dobândi sau a modifica o reprezentare a mediului, un proces transformativ de asimilare a informațiilor care – atunci când sunt internalizate și combinate cu experiența proprie – schimbă ceea ce știm și dezvoltă ceea ce facem. Altfel spus, prin intermediul învățării nu numai că acumulăm informații, ci ne formăm gândirea, sentimentele, personalitatea – felul nostru de a fi.

Universitatea „Bay Atlantic” din Washington D.C. identifică **patru tipuri principale de învățare** ca parte a așa-numitului *model VARK* (Visual, Auditory, Reading/Writing, Kinesthetic):

- vizuală
- auditivă
- kinestezică
- citire / scriere

Pe lângă acestea, există și alte stiluri de învățare (să le catalogăm secundare), în funcție de capacitățile elevilor / studenților. Se remarcă astfel:

- mințile logice / analitice
- cele orientate socio-lingvistic
- cei care învață pe cont propriu / izolat
- cei care învață prin intermediul naturii

Așadar, cum învață un elev? Fiecare are o strategie proprie, unică, pentru înmagazinarea informațiilor – unii preferă să acorde atenție cursurilor propriu-zise, alții tind să contracteze masa informațională în diagrame, schițe sau notițe.

Trebuie înțeles că nu există vreun stil, vreo abordare care să răspundă nevoilor tuturor elevilor, fapt demonstrat și de anterioara catalogare.

De asemenea, este nevoie să menționăm faptul că oamenii, în marea majoritate, nu se raportează la un singur stil de învățare, ci acumulează cunoștințe îmbinând mai multe dintre ele.

Stilurile principale de învățare

1 – Vizual

Cei înclinați către această metodă nu reacționează neapărat pozitiv la imagini sau clipuri, ci mai degrabă sunt înclinați să extragă informațiile prin intermediul graficelor, diagramelor, hărților, tabelelor, etc.

Cea mai bună metodă este aceea de a le arăta cursanților vizuali relațiile / legăturile dintre două sau mai multe idei. De exemplu, atunci când explicăm un proces științific, ne putem folosi de diagrame, schițe logice.

2 – Auditiv

Cei care învață auditiv sunt persoane predispuse să preia și să înmagazineze informațiile pe calea vocii (i.e. atunci când sunt auzite sau rostite). Acești elevi obișnuiesc să își sorteze ideile după ce vorbesc, mai degrabă decât să le analizeze înainte. Așadar, îi ajută faptul că rostesc ideile cu voce tare.

Dacă studiază o nouă teorie sau o nouă limbă, persoanele care învață auditiv răspund cel mai bine atunci când informațiile le sunt prezentate prin metode care implică vorbirea (seminarii, prelegeri, discuții de grup, etc.). De asemenea, ei pot beneficia de repetarea lecțiilor, ori de utilizarea tehnologiei pentru înregistrarea cursurilor, precum și de explicarea ideilor de către colegi în cadrul discuțiilor de grup.

3 – Kinestezic

Cursanții kinestezici sunt persoane care preferă să învețe prin practică. De obicei, sunt mai ancorați în realitatea fizică, mai bine conectați la ea, motiv pentru care au nevoie de utilizarea experienței tactile pentru a înțelege mai bine.

Cel mai bun mod de a prezenta informații noi unui asemenea elev este prin experiență personală, practică, exemple, simulări, etc. De exemplu, ei își pot aminti un experiment recreându-l singuri.

4 – Citire / scriere

Acești elevi consumă cel mai bine informațiile atunci când sunt formulate în cuvinte (fie scris, fie citit). Pentru ei, textul este mai puternic, mai important decât orice reprezentare vizuală sau auditivă. Aceste persoane au de regulă cele mai bune rezultate la temele / testele scrise.

Pentru a face un asemenea elev să înțeleagă o anumită idee / lecție, îl/o putem ruga să treacă pe hârtie diagrame, scheme, grafice, ori să susțină teste scrise pe diferite teme.

Celelalte metode (stilurile secundare)

Conform studiilor recente, există undeva între 3 și 170 de stiluri secundare de învățare. Dintre toate acestea, câteva merită menționate:

1 – Logic / analitic

Așa cum sugerează și numele, cursanții analitici se bazează pe logică și abilități analitice pentru a înțelege un anumit subiect. Aceștia caută în procesul de învățare conexiuni, cauze, tipare și rezultate. Un profesor poate motiva și implica acești elevi punând întrebări care necesită interpretare, folosind materiale care activează abilitățile de rezolvare a problemelor și stimulând elevii să ajungă la concluzii bazate pe fapte sau raționamente.

2 – Social / lingvistic

Acești elevi preferă lecțiile educaționale care includ un efort colectiv (munca de echipă). Cursanții socio-lingviști obțin două lucruri din această participare: socializarea (pe care de fel o caută) și aprofundarea unei subiect / lecții / materii. Profesorii îi pot motiva pe acești elevi folosind jocuri de rol și diferite activități de comunicare – de exemplu încurajarea interacțiunii (punerea de întrebări – *cine?, când?, unde?, cui?*, împărtășirea de povești, etc.).

3 – Solitarii

Prin prisma naturii lor individualiste, acești cursanți preferă să studieze singuri – ei reprezintă opusul cursanților sociali / de grup. Punctul forte al celui solitar este munca individuală. Profesorii îi pot ajuta prin implementarea unor activități care încurajează munca individuală (i.e. ținerea unui jurnal) și abilitățile de rezolvare a problemelor, recunoașterea realizărilor individuale, etc.

4 – Cei care învăță prin natură

Acești elevi excelează atunci când sunt în contact cu natura. Mediul lor ideal de studiu este unul calm și relaxant. Dacă ar fi să-i comparăm cu un alt grup, atunci i-am pune lângă cursanții tactili – diferența cheie fiind reprezentată de faptul că primii au nevoie să fie într-un spațiu deschis.

Deși învățarea în natură nu este întotdeauna posibilă, profesorii pot totuși cultiva acest stil la elevi prin atribuirea de activități practice, prin organizarea de cursuri în aer liber atunci când este cu putință, precum și prin utilizarea de exemple din natură atunci când explică o lecție nouă.

Cum învață elevii cel mai bine?

Dat fiind că fiecare persoană are o metodă unică de învățare, ar fi eronat să spunem că un anumit stil de învățare este mai bun decât altul. Cu toate acestea, înțelegerea stilului personal este un pas esențial, întrucât modul în care un om consumă și procesează cel mai bine informațiile poate fi un factor decisiv în succesul său academic. Tocmai de aceea, profesorului îi este indicat să determine cărui stil se mulează fiecare elev în parte. În consecință, profesorul trebuie să se adapteze în funcție de situație: un cursant poate învăța mai bine vizual, altul auditiv, iar un al treilea prin practică. De asemenea, din fiecare tip principal derivă numeroase stiluri secundare, complementare le-am putea numi, căci ele vin în completarea celor dintâi.

Atitudini pozitive față de procesul de învățare

Atât elevul, cât și profesorul, contribuie la un proces activ de învățare. Astfel, este de așteptat ca ambele părți (îndeosebi elevul) să manifeste câteva **atitudini cheie**:

- curiozitate (dorința de a explora, de a pune întrebări în permanență, de a descoperi)
- perseverență (angajarea pe termen lung, concentrarea pe efort, nu doar pe talent)
- mentalitate de creștere (opusul mentalității fixe; credința că abilitățile, inteligența și talentul pot fi dezvoltate prin efort constant)
- autoeficacitate (încrederea în propriile capacități de a izbuti)
- autonomie, independență (implicarea în definirea propriilor obiective)
- orientare spre proces (concentrarea pe procesul propriu-zis, nu doar pe rezultat)
- acceptarea greșelilor (pentru că din greșeli învățăm; eșecul reprezintă o parte naturală a procesului de învățare)
- motivație intrinsecă (învățarea pentru plăcerea de a ști, nu doar pentru recompense externe; acumularea de cunoștințe trebuie să se ridice întotdeauna deasupra chestiunilor materiale / fizice)

Cum sunt cultivate aceste atitudini?

În primul rând, prin crearea unor medii de învățare pozitive, sigure, stimulante.

În al doilea rând, prin implicarea activă a elevilor în stabilirea obiectivelor și autoevaluare.

În al treilea rând, prin implicarea familiei și profesorilor.

În al patrulea rând, prin formarea deprinderilor de autoreglare a învățării.

A patra metodă este extrem de importantă – ea nu trebuie nicidecum neglijată. Iată și de ce...

Învățarea, adeseori, poate fi un proces haotic. Fără stabilirea unor reguli clare (și implicit a unor obiective) există riscul ca ambele părți implicate (profesor și elev) să își îngreuneze sarcinile, ori chiar să își piardă interesul pentru subiect.

Autoreglarea învățării este capacitatea de a planifica, monitoriza și evalua propriul proces de învățare. Aceasta implică luarea de decizii conștiente despre învățarea eficientă, identificarea nevoilor de cunoaștere, stabilirea obiectivelor și aplicarea strategiilor adecvate în funcție de context (metacognitive, de gestiune, motivaționale) pentru a atinge rezultatele dorite.

Așadar, care sunt **componentele cheie ale autoreglării învățării**?

Metacogniția, adică gândirea despre propria gândire, prin:

- planificare (stabilirea obiectivelor, alocarea timpului, alegerea locului de studiu)
- monitorizare (verificarea graduală a înțelegerii – „îmi dau seama ce și de ce nu am înțeles”)
- reglare / evaluare (ajustarea strategiilor, autoevaluarea, recompensarea efortului)

Strategiile de gestiune:

- organizarea mediului de învățare (un spațiu liniștit, curat, bine aerisit)
- gestionarea timpului (și fixarea unor pauze la anumite intervale)
- căutarea resurselor (materiale, umane)

Strategiile motivaționale:

- stabilirea provocărilor
- auto-recompensa pentru efortul depus
- autoeficacitate (menținerea interesului și a credinței în propriile capacități și abilități)

Formele învățării sunt diverse și pot fi clasificate după diferite criterii astfel:

- *organizare* (spontană / informală vs. sistematică / formală)
- *nivel de complexitate* (elementară / senzo-motorie vs. complexă / conceptuală)
- *tipul de conținut* (perceptivă, verbală, logică, afectivă)

După organizare, învățarea poate fi:

- *spontană* (neorganizată, denumită și informală sau socială) – se desfășoară în mod natural, în familie, la locul de joacă, uneori chiar la locul de muncă; în cadrul acesteia are loc dezvoltarea afectivității, formarea sentimentelor și a voinței;
- *sistematică* (formală sau nonformală) – organizată, instituționalizată și obligatorie, specifică mediului școlar (nucleul principal) sau profesional (de ex. strategii de instruire), cu obiective și reguli bine stabilite; efectele sale se resimt în planul dezvoltării intelectuale, mai puțin emoțional-afective; are caracter educativ și formativ, ea urmărind nu doar transmiterea de informații, ci și dezvoltarea morală și intelectuală a individului.

După complexitate:

- *elementară* – învățarea de semnale, stimul-răspuns, înlănțuiri (de ex. înotul, mersul pe bicicletă, condusul mașinii);
- *complexă* – discriminare (deosebiri, diferențe), concepte, reguli, rezolvare de probleme (de ex. aplicarea unei legi fizice, înțelegerea unui concept matematic, a unui proces chimic).

După tipul de conținut (adică după componenta psihologică predominantă):

- *senzorială / perceptivă* – identificarea de forme, culori, sunete;
- *motorie / senzo-motorie* – formarea de deprinderi (practicarea diferitelor sporturi, scris / caligrafie, desen tehnic, mânuirea unor aparate, etc.);
- *verbală / logică* – înțelegerea și utilizarea limbajului, a conceptelor și raționamentelor, a unor formule, date, legi, etc.;
- *afectivă / socială* – formarea și cultivarea sentimentelor, atitudinilor și comportamentului social.

Există însă și **alte forme și tipuri de învățare** prin:

- *receptare* – informația este primită prin prelegeri, cursuri;
- *descoperire* – elevul descoperă singur informația;
- *asociere* – condiționare (asocierea dintre stimuli pentru a genera un răspuns, adesea involuntar; vezi exemplul cu câinele lui Pavlov);
- *repetare* – învățarea mecanică (memorarea prin repetiție, fără o înțelegere profundă, căci se bazează pe memoria de scurtă durată; ex.: schițe, scheme, poezii, chestionare auto);
- *transfer* – aplicarea cunoștințelor într-un nou context (elevul învață o sarcină și transferă acea cunoaștere către o sarcină nouă).

Concluzie

Procesul de învățare are două mari etape și anume: în prima se urmărește rezolvarea unor probleme (ceea ce implică gândirea, percepția, memoria, imaginația), pe când în cea de-a doua se realizează fixarea soluției.

Concluzionăm că învățarea este un proces evolutiv, de durată, ce presupune dobândirea de cunoștințe și implicit a experienței de viață într-o manieră activă și explorativă, cerințe esențiale adaptării la o lume aflată în continuă schimbare.